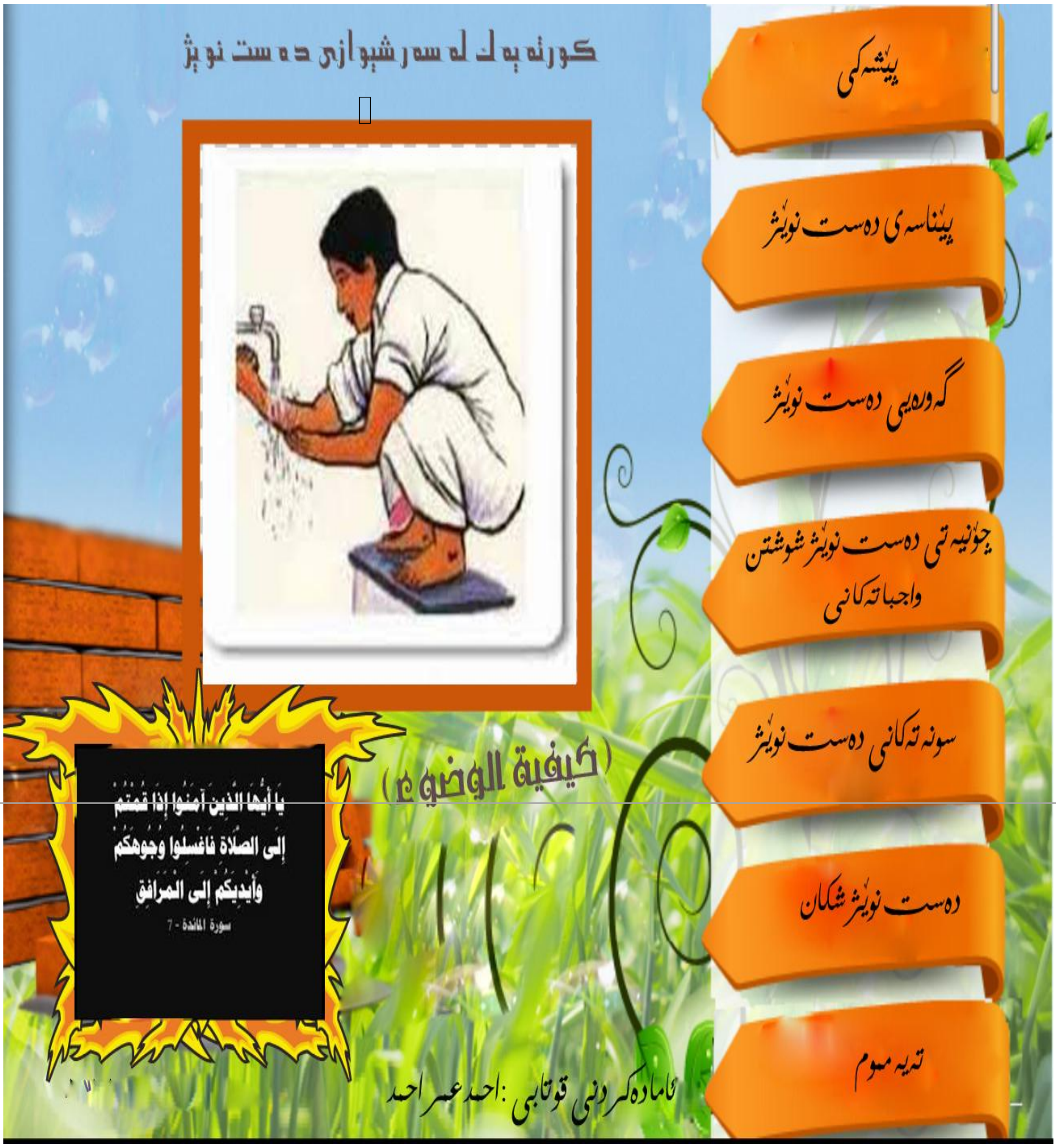

BY
DR.AHMED
2O1O

بني توضأ بماء طهور — فماء الوضوء لوجهك نور
بني توضأ وقم للصلاة — وصلي لربك تبلغ رضاه

2015

ئەحكامەكانی

دەست نوێژ

ئامادەكردنی

قوتابی احمد عمر احمد

1436كۆچی - 2015زاینی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَن الرَّحِيم

إن الحمد لله" نحمده ونستعينه ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، ومن سيئات أعمالنا، مَن يَهْدِهِ اللهُ فلا مُضِلّ له، ومَن يُضْلِلْ فلا هاديَ له، وأشهد ألا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله، صلى الله تعالى عليه وعلى آله وأصحابه وسلّم تسليمًا كثيرًا.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ} آل عمران: 102{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا * يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَن يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا} الأحزاب: 70، 71.

أما بعد:

فإن أصدقَ الحديثِ كتابُ الله، وأحسنَ الهديِ هديُ محمد صلى الله عليه وسلم، وشرَّ الأمورِ محدثاتها، وكل محدثة بدعة، وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار،

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُباً فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مَّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيداً طَيِّباً فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾

بەناوی خودای گەورەو میهرەبان

پێشەكی : لای هەموان ڕون وئاشكرایە (نوێژ) پلەیەكی زۆرگەورەی هەیە لە ئیسلامدا ووە بنچینەی ئیسلامە لە پاش شایەتی دان ئێمە باسەكەمان لێرەدا (دەستنوێژە) بەلام هۆكاری یەكەمە بۆچونە ناو نوێژ من لێرەدا باسێكی كورتی دەستنوێژ روون دەكەمەوە كە لە وسەرچاوانەی وەرم گرتون كە دواتر ئاماژەیان پێ دەكەم وەچۆنیەتی دەستنوێژی پێغبەر ڕون دەكەمەوە ڕاو بۆچونی شەرعناسان لە هەرچوارمەزهەبەكەو باقی شەرعناسانی تر ئومەت دەخەمە روو.

سەرچاوەكان

ئایەت وفەرمودە ..... ئینترنێت ... پەرتوكی ئەحكامەكانی نویش

فتح القريب ... پەرتوكی ئیمام النووی (**منهاج الطالبين**)

((بەناوی خودای گەورەو میهرەبان))

پێناسەی دەستنوێژ

پێناسەی دەست نوێژ لەروی زمانەوانیدا : دەست نوێژ لە کوردیدا وەکو زاراوەیەك بەرامبەر (الوضوء) ی عەرەبی دانراوە کە ئاماژەی تێدایە بۆ شوشتنی دەست ، ئەندامە دیاری کراوەکانی تری لەش ، وەك پێشەکی نوێژ... بەلاَم ئەسلَەکەی لە زمانەوانی عەرەبییدا لە چاوگی (الوَضاءَة) وە هاتوە، کەبەماناى پاك و خاوێنی و تەڕو پاراوییە.(الوُضوء) بە هەبونی بۆر (ضمة) لەسەر واوەکەی بە مانای کرداری دەستنوێگرتنەکە یە بە هەبونی (فتحة) لەسەر واوەکەی (الوَضوء) مانای ئەوە دەگەیێنێت کە دەست نوێژەکەی پێ دەگیرێت.

دەست نوێژ لە روی زاراوەیشەوە : بریتیە لە بەکارهێنانی ئاو ، بۆ هەندێك ئەندامی لەش (دەست و دەموچاو سەرو پێ) ،تا رێی نوێژکردن و، خوا پەرستنی تری پێ بکرێتەوە..

دەست نوێژ گرتن رەفتارێکی شەرعیە، چونکە بەلگەی قورئان و سونەت و کۆرای شەرعناساندا هەیە خودای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ)[1] واتا ئەی ئەو کەسانەی باوەرتان هێناوە ئەگەر بۆ نوێژ هەستان با دەم چاو دەستان تا ئانشیشك شوشتبێت مەسحی سەرتان کردبێت و پێیەکانیشتان تا قولَە پێ شوشتبێت.

وەکو سونەتیش فەرمودەی زۆر هەیە کە گرتنی دەست نوێژ بۆ نوێژکردن بەفەرز دەناسێنن وەکو:

1- ئەبو هریرە خودای لێ رازی بێت دەفەرموێت پێغمبەری خودا فەرموی (**لا تُقبَلُ صَلاةُ أَحَدِكُمْ إِذَا أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ**)[2]

---
[1] سورة المائيدة
[2] بوخاری ،موسلم

واتــا (نوێــژی هــیچ کەســێکتان قبــول نابێــت ئەگــەر دەســت نوێــژی شــکابێت و نەیگرتبێتەوە..)

2-ئیبنــو عمــر خــوا لی رازی بێــت دەڵــێ: گــوێم لــە پێغمبــەری خــودا صــلی علیــە وســلم دەیفــەرموو (**لا یقبــل اللە صــلاة بغیــر طهــور**)[3]. واتــا (خــودای گــەورە نوێــژی بی دەست نوێژ وەرناگرێت)

3- ئیبنوعبــاس خــوالی رازی بێــت دەڵــی پێغمبــەری خــودا ســەلامی خــوای لەســەربێــت فــەرمووی (**إِنَّمَــا أُمِــرْتُ بِالْوُضُــوءِ إِذَا قُمْــتُ إِلَــى الصَّــلاةِ**)[4] واتــا (فــەرمانی ئــەوەم پــێ کــراوە کــە هەســتام بــۆ نوێــژ دەبێــت دەســت نوێــژم هەبێت)

4- ئــەبو ســعیدی خــودری خــوای لێ رازبێــت دەلێ پێغمبــەری خــودا صــلی اللــە علیــە وســلم فــەرمووی (" **مِفْتَــاحُ الصَّــلاةِ الطُّهُــورُ ، وَتَحْرِيمُهَــا التَّكْــبِيرُ ، وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ**)[5]

واتــا (کلیلــی نوێــژ دەســت نوێــژە ســەرەتای حــەرام بــونی قســەی تێدایــە ،تەکبیری دەستپێکیتی ، ڕێدانەوە بە قسە ،دوای سەلام دانەوەیەتی.....)

ئەمــە کــۆرا (ئیجمــاع) ی شــەرع ناســان ئــەوە بــەناو بانگــە کــە شــەرع ناســان گوتویانــە ، نوێــژ بــە بــێ دەســت نوێــژ نابێــت ، مەگــەر کەســێك بــە هــیچ کلۆجێك، نەتوانێت بیگرێت یان تەیەمومی بۆ نە کرێت.

گەورەیی دەست نوێژ

1-دەســت نوێــژ نیــوەی بــاوەڕە: ئــەبو مــالکی ئەشــعەری خــوای لێرازبێــت دەگێرێتــەوە کــە پێغمبــەری خــودا ســەلامی خــودای لەســەر بێــت دەفــەرموێت (**الطهــور شــطر الا یمــان**)[6] . واتــا (دەســت نوێــژ نیوەی باوەڕە)

2- گوناحــە گچــکەکان ڕادەدات: ســەیدنا عوســمانی کــوری عــەفان خوای لێ رازی بێت دەگێرێتەوە کە پێغمبەری خودا سەلامی خودای

---

[3] -مسلم
[4] - ترمزی، ئەبو داود، نەسائی ،الالبانی
[5] -ترمزی ،ابوداود، ابن ماجة، الالبانی
[6] - مسلم

لەسەر بێت فەرموی (مَنْ تَوَضَّأَ ، فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ)[7]

واتا (هەركەسێك بە ڕاست و دروستی دەستنوێژبگرێت و ، گوناحەكانی لە جستەی دەچێتە دەرێ تا وای لێدێت لە بن نینۆكانیشیەوە گوناحەكانی دەڕۆنە دەرەوە.

3- دەست نوێژ ڕێی چونە بە هەشتە : عوقبەی كوری عامر خوای لێ رازی بێت گوێم لێ بوو لە پێغمبەری خوا سەلامی خودای لەسەر بێت دەیفەرموو (مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ مُقْبِلًا عَلَيْهِمَا بِقَلْبِهِ وَوَجْهِهِ ، إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ)[8]

واتا (هەركەسێك بە ڕێكو پێكی دەست نوێژی هەڵگرت و ، پاشان دووركات نوێژی كرد ، كە دڵ و هۆشی لێیان بێت بە هەشتی مسۆگەرە .

4- دەست نوێژ لە ڕۆژی قیامەتدا دەبێتە مایەی نورانیەتی موسڵمان: ئەبو هریرە خودای لێ رازبێت دەڵی پێغمبەری خودا سەلامی خودای لەسەر بێت فەرمووی (تَبْلُغُ الحِلْيَةُ مِنَ الْمُؤْمِنِ ، حَيْثُ يَبْلُغُ الْوَضُوءُ)[9]

واتا(نوری دەم چاو دەستی موسڵمانان، دەگاتە ئەو شوێنانەی ،كە ئاوی دەست نوێژی بەركەوتوە)

چۆنیەتی دەست نوێژ گرتن

---

٧ - مسلم

٨ -مسلم ،نسائی

٩ - مسلم ،نسائی

ئەركانەكانی دەستنوێژ گرت

1-**نیەت : نیەت مەرجی دروست بونی دەست نوێژە:**

ئیمام مالیك ،و شافیعی ،و ئەحمەد، و ئەبو سەورو ،وداود دەڵێن : بۆ ڕاستی و دروستی دەست نوێژ، نیەت مەرجە . بەڵگەی بۆ ئەمە فەرمودەیەكی پێغەمبەرمان كە دەفەرمویٚ (**إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ ما نوى**)[10]

واتا (هەموو كردەوەیەك بە پێ نیەتە ، نیەتی هەركەسێك چۆن بوو هەر ئاوای بەر دەكەوێت.

بەلاٚم ئیمامی ئەبو حەنیفە نیەت ناكاتە مەرجی نوێژ چونكە بەلایەوە دەست نوێژ خوا پەرستیەكە، بەژیری پەی پیٚ براوەوە، خۆی لە خۆیدا مەبەست نیە هەر وەك تارەت گرتنەكە وایە .

وە نیەت هێنان لە دڵەوەیە بە لەفز ناوترێت . ئیمام ئیبنو تەیمیە رەحمەتی خودای لیٚ بێت هەموو پێشەوایانی شەرع لەسەر ئەوە كۆكن كەوا نیەت لە دڵەوەیە بە زوبان هیچی بۆ ناوترێت.

2- **شوشتنی هەموو دەم چاو** : شۆردنی ڕوخسارە لە نێوان گویٚیە لەگەڵ كۆتایی مووی پێشە سەر تا كۆتایی چەناگە ، كەوابوو واجبە هەردوو زولفەكان بشۆردرێن هەرچەندە درێژیش بن وە شوشتنی دەم چاو ڕوكنێكە لە ڕوكنەكانی دەست نوێژ.

دەست نوێژ بەبیٚ ئەم ڕوكنە بەتاڵە ، چونكە خودای گەورە دەفەرموێت (**إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ**)[11]

واتا (كە هەستان بۆ نوێژ هەستن دەم وچاوتان بشۆن) وەكۆڕای شەرع ناسان لەسەر ئەم بۆچونە كۆكن.

---

١٠ - بوخاری ، موسلم

١١ - المائيدة/ 6

وە ئـــاو لـــە دەم ولـــووت وەردان زانایـــان ڕاو بـــۆ چـــونیان جیـــاوازە لەســـەر واجـــب بـــونی یـــان ســـونەتە پێغمبـــەری خـــودا دەفـــەرمویت (من توضا فليستنثر) [12] واتـــا هەركەســـێك دەســـت نوێـــژی گـــرت، بـــا ئـــاو لـــە لـــوتی ڕادات. پێغمبـــەری خـــودا دەفـــەرمویت (إذا تَوَضَّأ أحدُكُمْ ، فَلْيَسْتَنْشِقْ) [13] (واتـــا ئەگەر یە كێكتان دەست نوێژی گرت با ئاو لە لە لوتی ڕادا)

شەرع ناسان لە حوكمی ئاو لە لووت وەردان چوار پۆلن .

1- ئەوانانـــەی وتویانـــە هـــەردوكیان لـــە غوســـل و ، دەســـت نوێـــژ ســـونەتن ئەمـــەش ڕای ئیمـــام مالیـــك و، شـــافیعی و ، لـــە یـــس و ،ئەوزاعیە.

2- ئەوانـــەی وتویانـــە هـــەردوكیان لـــە غوســـل و، دەســـت نوێـــژ واجـــبن ئەمـــەش ڕای (عـــەتاء ، ئیبنـــو جـــورەیج و، ئیبنـــول موبـــارەك و ، ئیســـحاق و، قـــەولێكی ئیمـــام ئەحمـــەدەو ، بـــەلای مەزهـــەبی حەنبەلی هەردوكیان واجبن.

3- ئـــەواناى وتویانـــە ئـــاو لـــە دەم و لـــوت ووەردان لـــە غوســـل دەركـــردن واجبـــە نـــەك لـــە دەســـت نوێـــژ دا ئەمـــەش ڕای (ئیمـــام ئـــەبو حەنیفـــەو ، سەوری و شەرع ناسی مەدرەسەی ڕەئیە)

4- ئەوانـــەی وتویانـــە ئـــاو لـــە دەم وەردانەكـــە لـــە هەردوكیانـــدا ســـونەتەو ئـــاو لـــە لـــووت ڕادان لـــە هـــەردووكیان واجبـــە ئەمـــەش قـــەولێكی تـــری ئیمـــام ئەحمـــەدەو ، ئـــەبو عوبەیـــدو ، ئـــەبو ســـەورو ، كۆمـــەڵێك فەرمودەوانە .

وە شوشـــتنی ریـــش و بـــرۆ پـــڕ كـــە لـــە چـــوار چـــێوەی دەم چـــاوایە هەركەســـێك ڕشـــی یـــان برۆیـــەكانی پـــڕبن دەبێـــت لەگـــەڵ شـــڵپ پێـــدانی ئـــاوی دەســـت نوێژ دا دەستیان تێ بخات

خودی ڕیش ئەگەر درێبێت بەڕای ئیمام ئەبو حەنیفە قەولێكی كۆنی.

---

[12] - بوخاری ، موسلم
[13] - موسلم

دووەم : شوشتنی دەست كان تا ئەنیشك.

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت (يَـا أَيُّهَـا الَّـذِينَ آمَنُـوا إِذَا قُمْـتُمْ إِلَـى الصَّـلَاةِ فَاغْسِـلُوا وُجُـوهَكُمْ وَأَيْـدِيَكُمْ إِلَـى الْمَرَافِـقِ)[14] واتـــا (ئـــەی ئـــەو كەســـانەی باوەڕتـــان هێنـــاوە ئەگـــەر بـــۆ نوێـــژ هەســـتان بـــا دەم و چـــاوتان دەســـتان تـــا ئەنیشك شوشتبێت.

لەبـــەر ئـــەم بەڵگەیـــە شەرعناســـان لەســـەر ئـــەوە كـــۆكن كـــە دەســـت شوشـــتن لـــە دەســـت نوێـــژدا واجبـــە پیتـــی (الی) كـــە لـــە ئایەتەكـــەدا (وَأَيْـدِيَكُمْ إِلَـى الْمَرَافِقِ) هـــاتوە بـــە مانـــای (مـــع) یـــە واتـــا لـــە گەڵیـــدا. هـــەروەكو ئـــەو ئایەتـــەی تـــرە كـــە خـــودای گـــەورە دەفـــەرموێت (ولا تـــأكلوا أمـــوالهم إلى أمـــوالكم) واتـــە ســـەروەت و ســـامانی هـــەتیوان ، مەخەنـــە گـــەڵ ســـەروەت سامانی خۆتان و بیخۆن.

لەبـــەر ئەمانەیـــە كـــە مەزهـــەبی جمهـــور (چـــوار مەزهەبەكـــە جگـــە لـــە مالیكی ،گوتویانە ئانیشكەكانیش دەبێت بشۆررین.

ئـــەو ڕێســـایەش ئـــەم بەڵگـــە بـــە هێزتـــر دەكـــات كـــە دەڵـــێ (مـــا لا یـــتم الواجـــب الا بـــە فهـــو واجـــب) واتـــا ئـــەوەی كـــە فـــەرزی پـــێ تـــەواو دەكرێـــت خۆشـــی فـــەرز دەبێـــت ، لـــە شوشـــتنی بازوشـــدا لـــە دەســـتنوێژدا نازانرێـــت سنوری بازووەكـــە بـــە تـــەواوی دیـــاری بكرێـــت كـــە شـــۆراوە ، یـــان نـــا ، بـــەلاَم ئەگـــەر ئانیشـــكی لـــە گەڵیـــدا شـــۆرا دڵنیـــابونی شـــتنی بازووەكـــە مســـۆگەر دەبێت.

سێیەم : مەسحی سەر

خـــودای گـــەورە دەفـــەرموێت (يَـا أَيُّهَـا الَّـذِينَ آمَنُـوا إِذَا قُمْـتُمْ إِلَـى الصَّـلَاةِ فَاغْسِـلُوا وُجُـوهَكُمْ وَأَيْـدِيَكُمْ إِلَـى الْمَرَافِـقِ وَامْسَـحُوا بِرُءُوسِـكُمْ وَأَرْجُلَكُـمْ إِلَـى الْكَعْبَـيْنِ)[15] واتـــا ئـــەی ئـــەو كەســـانەی باوەڕتـــان هێنـــاوە ئەگـــەر بـــۆ نوێـــژ هەســـتان بـــا دەم چـــاو دەســـتان تـــا ئانشیشـــك شوشـــتبێت مەســـحی ســـەرتان كردبێـــت و پێیەكانیشتان تا قوڵە پێ شوشتبێت.

شـــەرع ناســـان لەســـەر ئـــەوە كـــۆكن كـــە مەســـحی ســـەر فـــەرزە ، بـــەلاَم لـــە بـــڕو ڕادەی دا ، زانایان ڕاو بۆچونیان دا سێ پۆلن.

---
[14] -المائیدة/6
[15] - المائیدة/6

1- ئەواناى وتويانە مەسحى هەمو سەر بۆ ژن و پياو فەرزە:

ئەمەش مەزهەبى ئيمام ماليك و ، قەولى بە هێزى حەنبەليەكانە زۆرينەى ياوەرانى ئيمام ئەحمەد و ئەبو عوبەيدو ، ئيمام ئيبنو تەيميەيە ئەمەش پەسنتر ناساندوە بە لگەشيان فەرمودەى موغەيرەى كورى شوعبە خواى گەورە لێ ڕازى بێت كە دەڵێ" ان النبى صلى اللة علية وسلم (توضأ فمسح على خفيه و مقدم راسه وعلى عمامته)[16] واتا پێغمبەرى خودا سەلامى خواى لەسەر بێت (دەست نوێژى شوشت ئينجا مەسحى سەرخوفەكانى كرد پێشەسەرى و،مەسحى هەموو سەرى بەسەر عەمامەكەيەوە كرد.

ئەم پۆلە شەرعناسە دەڵێن ئەگەر مەسحى پێشە سەر بەس بوايە هەموو سەرى پيرۆزى بەسەر عەمامەكەشيەوە مەسح نەدەكرد كەوابو مەسحى هەموو سەر فەڕزە

2-ئەوانەى وتويانە : مەسحى بەشيكى سەر بەسە

ئەمەش مەزاهبى ئەبو حەنيفە و شافعيە ، بەلاّم ئەمانەش لە مەدا ڕاجوێن كە بڕى ئەو بەشە جەندە ؟ هەنديك دەڵێن سێ تاڵە موو بگرێتەوە هەنديكى تريش دەڵين چارەگ يان نيوەى سەر بگرێتەوە ، هەنديك بەلگەش ئەمانەن :

أ-ئەو بائەى بە (ومسحو بروسكم)ە وەيە بۆ هەنديكى (للتبعيض)ە نەك بۆ پێوە لكان

ب- بەلگەش لەسەر ئەوە هەيە كە پێغمبەرى خوا صلى عليه وسلم مەسحى پێشە سەرى كردوە بەس بوە.

3-ئەوانەى وتويانە مەسحى هەموو سەر بۆ پياوە نەك بۆ ژنان:

ئەمەش ريوايەتيكى لاى ئيمام ئەحمەدە كە دەڵێ ئومێدەوارم كە مەسحى سەر بۆ ژنان ئاسانتر بێت بۆيە ئەمەى دەگوت چونكە ئەو فەرمودەيەى لاى راست بوو كە عائيشە دايكى ئيمانداران خواى لێ رازى بێت لە دەست نوێژدا تەنها پێستە سەرى مەسح دەكرد بۆيە

---

[16] - موسلم ،ئەبو داود، ترمزى

بۆیە ئیبنو قودامەش كە حەنبەلی مەزهەبە دەڵی ئیمام ئەحمەد لە فەرمودە وانانە روداوێكی وا دەكاتە بەڵگە

چوارەم : مەسحی هەردوو گوێچكە.

مەسحی گوێچكەكان فەرزە . چونكە بەسەرەوەن وەكو پێغمبەری خودا سەلامی خوودای لەسەر بێت دەفەرموێت (الاذنان من الراس) واتا گوێچكەكان بە شێكن لە سەر مەبەستی ئەوەیە كە حوكمی ئەو وەردەگرن زۆر فەرمودەی تر ئەو حوكمە بە هێز دەكەن و دەیسەلمێنن كە پێغمبەری خوا سەلامی خوای لەسەر بێت بەردەوام لە دەست نوێژدا كە سەری پیرۆزی مەسح كردوە پاشان گوێچكەكانیشی مەسح كردوە وەكو فەرمودەی ئیبنو عەباس (إن النبى مسح راسه و أذنيه مرة واحدة)[17] واتە پێغمبەری سەلامی خوودای لەسەر بێت مەسحی سەری كردوە مەسحی گوێچكەكانی جارێك كرد نەك سێ جار.

- مەسحی پشت مل گەردن

هیچ بەڵگەیەكی لەسەر نیە كە بە سونەتیش هەژمار بكرێت.

پێنجەم : شوشتنی پێیەكان تاكو قولە پێ

لای جمهور ئەهلی سونەت شوشتنی پێیەكان ، تا قولە پێ لە دەست نوێژدا فەرزە ، چونكە خوای گەورە فەرمویەتی ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ)[18] واتا ئەی ئەو كەسانەی باوەرتان هێناوە ئەگەر بۆ نوێژ هەستان با دەم چاو دەستان تا ئانیشك شوشتبێت مەسحی سەرتان كردبێت و پێیەكانیشتان تا قولە پێ شوشتبێت.

هەروەها هەركەسێك لە یاوەران باسی چۆنیەتی دەست نوێژی پێغمبەری سەلامی خوودای لەسەر بێت گێرابێتەوە هەرباسی شوشتنی پێ پیرۆزی كردوە كە تا قولە پێیەكانی شوشتنی ، وە بەڵگەی تریش هەن كەوا دەیسەلمێنن وەكو ئەم فەرمودیە ئیبنو عمر خوای

[17] - ئەبوداود،ترمزی،نەسائی، ئیبنوماجة
[18] - المائدة /6

لێ ڕازیبێت كە دەڵێ (تَخَلَّفَ عَنَّا النَّبِي صلى الله عليه وسلم فِي سَفْرَةٍ سَافَرْنَاهَا ، فَأَدْرَكَنَا وَقَدْ أَرْهَقَتْنَا الصَّلاَةُ وَنَحْنُ نَتَوَضَّأُ ، فَجَعَلْنَا نَمْسَحُ عَلَى أَرْجُلِنَا ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ : وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ)[19]

واتا (جارێكیان لە سەفەر بوین پێغەمبەری خودا سەلامی خودای لەسەر بێت كەمێك لێ دواكەوت ئێمەش هێندەمان بە عەسرەوە نەهێشت و ، هێشتا نوێژەكانی نەكردبوو بۆیە خێرا دەست نوێژمان شوشت مەسحی پێیەكانمان كرد كە پێغەمبەر گەیشتی' دوو جار سێ جار بە دەنگی بەرز هاواری كرد سزای وەیل بۆ ئەو كەسانەی پاژنەی پێیان ناشۆن.

پەنجە وەردان لە ناو پەنجەكانی پێ :

پێویستە لە كاتی دەستنوێژو ، شوشتنی پێیەكاندا، موسڵمان بە پەنجەكانی دەستی ، نێوان پەنجەكانی پێی بشوات و، بەردەوام دەستیان پێدا بهێنێت.. تا تەڕ بن، چونكە ئەوانیش بە شێكن لە پێیەكان و ، لە حوكمی شوشتنەكەدان ..

شەشەم : ڕیزبەندی ڕەفتارەكانی دەستنوێژ فەرزە:

واتە : شوشتن و مەسحی ئەندامەكان ، یەك لە دوای یەك بەو ڕیزبەندییەی لە ئایەتەكەدا هاتوە، بێ ئەوەی پاش و پێش بخرێن شوشتنی دەم وچاو، پاشان دەستەكان، پاشان مەسحی سەر ، پاشان شوشتنی پێیەكان .. ئەم ڕیزبەندیە ، بە ڕای زۆرینەی شەرعناسان فەرزە ئەمە بۆچونی مەزهەبی شافعی و ، حەنبەلی و ، ئەبو سەورو ، زاهیریەكانە .. بەڵگەشیان ئەمەیە : خوای گەورە لە ئایەتەكەی سورەتی مائیدە /6/ دا فەرزەكانی دەست نوێژی یەك لەدوای یەك بەو ڕیزبەندیە باس فەرموە..

وە هەر كەسێك چۆنیەتی نوێژی پێغەمبەری گێرابێتەوە ئەوا بە وردی ئەو ڕێزبەندیەی دەستنوێژی پێغمبەری باس كردوە ..

---

١٩ - بوخاری ، موسلم

ئیمـــام مالیـــك و، ســـەوری و ، ئـــەهلی مەدرەســـەی ڕئـــی دەڵـــین : ڕیزبەندیـەتی دەســـتنوێژ ســـونەتە نـــەك فـــەرزە .. بـــە ڵگـــەیی ئـــەوانیش ئەمەیـــە ، ئـــەو ڕێزبەنـــدەی كـــە لـــە ئایەتەكـــەدا هـــاتوە بەڵگـــە نیـــە لەسەر فەڕزبونی ڕیزبەندیەتی ڕوكنەكانی دەستنوێژ.

حەوتەم : یەكسەری و یەك لە دوای یەك (الموالاة)

واتـــە بـــە جێهێنـــانی رەفتارەكـــانی دەســـتنوێژ یەكســـەر ، یـــەك لـــە دوای یـــەك ، بـــێ ئـــەوەی ماوەیـــەكی وەهـــا بكەوێتـــە نێوانیانـــەوە وەكـــو ئیمـــام شـــافعی لـــە قـــەولی كۆنیـــداو ، ئیمـــام ئەحمـــەد لـــە ڕای بـــە ناوبـــانگی و، ئیمـــام مالیـــك ، بـــە لاّم ئـــەم دەڵـــی ئەگـــەر ناچـــار بـــوو قەیـــدی نیـــە ئیبنـــو تەیمیەش ئەمەی ئیمام مالیكی پێ پەسندتر بوە .

وە ئیمـــام ئـــەبو حەنیفـــەو ، ئیمـــام شـــافعی ، لـــە قـــولیكی نوێیـــدا یـــە كســـەری فـــەرز نیـــە ، ئەمـــە ڕیوایـــەتێكی ئیمـــام ئەحمـــەدەو مەزهـــەبی ئیبنو حەزمیشە .

سونەتەكانی دەستنوێژ

1- ســـیواك كـــردن : لەبـــەر فەرمودەكـــەی لای ئـــەبوهورەیرە ، خـــوای لی ڕازی بێـــت كـــە دەڵێ پێغمبـــەری خـــوا ســـەلامی خـــودای لـــە ســـەر بێـــت فەرمویـــــەتی : (لـــولا أن أشـــق علـــى أمـــتي لأمـــرتهم بالســـواك مـــع الوضـــوء)[20] واتـــە : ئەگـــەر لـــە ســـەر ئومەتەكـــەم ســـەخت نەبوایـــە فـــەرمانم پـــێ دەدان كـــە ســـیواك لـــە كـــاتی هـــەموو دەســـتنوێژێكدا بـــەكار بهێنن.

2- دەســـت پێكـــردن بـــە بســـم اللـــە : ئەمـــە ڕای ئیمـــام مالیـــك و ، شـــافعی ، و ڕیوایـــەتێكی ئیمـــام ئەحمـــەدە و مەدرەســـەی ڕئییـــە بـــە ڵگـــەی هـــەموانیش ئەوەیـــە دەڵـــین ئەگـــەر واجـــب بوایـــە دەبـــوو یاوەرێـــك لـــە

٢٠ - احمد، نسائی

وەسفی دەستنوێژی پێغەمبەری خودا ئاماژەی پێکردبا بەلاّم کە نەیان کردووە دیارە فەرشز نیە.

3- **شوشتنی لە پ و پشتی دەست هەر لە سەرەتاوە:** لەبەر ئەو فەرمودەیەی کە سەیدونا عوسمان گێڕاویێتیەوە کە گوتی پێغەمبەری خوا سەلامی خودای لەسەر بێت لە دەستنوێژەکەیدا سێ جار ئاوی کرد بە دەستی داو شوشتنی .

4- **ئاو لە دەم و لوت رادان بە لوێچی دەستێك:** عبداللە کوڕی زەید گێڕایەوە کە گوتی پێغەمبەری سەلامی خودای لەسەر بێت بۆ فێرکردنی یاوەڕان ئاوی لە دەم و لەوتی بە لوێچێك ڕادا سێ جار وای کرد

5- **زۆر ئاو لە دەم و لوت ڕادان بۆ کەسێك کە بە ڕۆژو نەبێت:** وەکو پێغەمبەری خودا فەرموی (زۆر ئاو لە لوتت رادە ، مەگەر بە ڕۆژو بویت کە بە ڕۆژو بویت زۆر وامەکە.

6- **پێش خستنی ئەندامە راستەکان پێش ئەندامە چەپەکان:** عائیشە دایکی ئیمانداران دەگێڕێتەوە کە پێغمبەری خودا سەلامی خودای لەسەر بێت ، هەردەم ئەندامە راستەکانی لەشی پێشتر بەکار دەهێنا لە پێلاو لە پێ کردن لە دەستنوێژیدا ، لە هەموو کارو بارەکانیدا ..

7- **شوشتنی ئەندامەکان سێ جار:** چونکە ئەمە لە پێغەمبەری خودا سەلمێنراوە کە ئەندامەکانی سێ جار شوشتوە وەکو فەرمودەکەی سەیدنا عوسمان کوڕی عەفان ، فەرمودەکەی لای عەبداللەی کوڕی زەید ، ئەوەی لای ئیبنو عەباس خودای گەورە لێیان ڕازی بێت، کە لە بوخاریدایە.

8- **دەستووردان لە ڕیشی پڕ:** پێغەمبەری خودا کاتێك دەستنوێژی دەشوشت مشتێك ئاوی هەڵدەگرت و دەیگەیاندە بن چەناگەی تا ڕیشی پێ تەربکات ئینجا پە نجەکانی بە نێوان

رشیشـــــدا دەهێنـــــاو دەیـــــبرد دەشـــــیفەرمو(هکـــذا أمرنـــي ربـــي) واتـــە پەروەردیگاری خۆم فرمانی ئەوەی پێداوم.

9- دەست خشاندن لە ئەندامەکانی دەستنوێژدا.

10-دەست هێنان بە نێوان پە نجەکانی دەست و پێدا.

11- شوشتنی زیاتر لە جێی دەستنوێژەکە.

12- ئـــاو کـــەم بـــەکار هێنـــان: پێغەمبـــەری خـــودا ســـەلامی خـــودای لەسەر بێت بە ساعێك ، بۆ پێنج مودد، دەستنوێژی دەشوشت.

13-دوعـــای دوای دەســـت نوێـــژ:ســـەیدنا عومـــەر خـــوا لێـــی ڕازی بێـــت دەڵـــی پێغەمبـــەری خـــوا ســـەلامی خـــودای لەســـەر بێـــت دەی فـــەرموو

وَعَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ –صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ– قَالَ:مَـا مِـنْكُمْ مِـنْ أَحَـدٍ يَتَوَضَّـأُ فَيُسْـبِغُ الْوُضُـوءَ، ثُـمّ يَقُـولُ: أَشْـهَدُ أَنْ لاَ إِلَـهَ إِلاّ اللّـَهُ وَحْـدَهُ لاَ شَـرِيكَ لَـهُ، وَأَشْـهَدُ أَنّ مُحَمّـدًا عَبْـدُهُ وَرَسُـولُهُ" إِلاّ فُتِحَـتْ لَـهُ أَبْـوَابُ الْجَنّـةِ الثّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ)[21]

واتـــە: هەرکەســـێکتان دەســـتنوێژێکی پـــاك و پوخـــت بگرێـــت پاشـــان بڵـــی شـــایەتی دەدەم کـــە هـــیچ خودایـــەك نـــی شـــایەنی پەرســـتن بێـــت جگـــە لـــە خـــودا گـــەورە وە شـــایەتی دەدەم کـــە محمـــد پێغەمبـــەری خودایـــە ئـــەوە هـــەر هەشـــت دەرگـــای بـــە هەشـــتی بـــۆ دەکرێتـــەوە لـــە کامیانـــەوە حـــەز بکـــات دەڕواتە ژورەوە...

14- کردنـــی دوو ڕکـــات نوێـــژ لـــە دوای دەســـتنوێژدا: لەبـــەر ئـــەو فـــەرمودەی لای ســـەیدونا عوسمـــان خـــوای لێ ڕازی بێـــت کـــە حـــومران لێـــوەی دەگێڕێتـــەوە: (وقـــال مـــن توضـــأ نحـــو وضـــوئي هـــذا ثـــم صـــلى ركعـــتين لا يحـــدث فيهمـــا نفســـه غفـــر الله لـــه مـــا تقـــدم مـــن ذنبـــه)[22] واتـــە: پاشـــان فـــەرموی، پێغەمبـــەری خـــودا ســـەلامی خـــودای لەســـەر بێـــت فەرمویـــەتی: هەرکەســـێك ئـــاوا ئـــەم دەســـتنوێژەی مـــن بگریـــت پاشـــان دوو ڕکـــات نوێـــژ بکـــات، نەکەوێتـــە قســـەی زیـــادەوە، ئـــاوە لـــە هـــەموو گوناحەکانی پێشوی دەبووریێت.

٢١ - احمد ، مسلم
٢٢ - مسلم ، بخاری

دەستنوێژشكان

دەست نوێژ شكان، واتە نەمانی دەست نوێژ ، ئەویش بە یەكێك لە مانەی خوارەوە دەبێت.

1- **هاتنە دەرەوەی میزو پیسایی یان با لە یەكێك لە دەرچەكانیەوە** :ڕای شەرع ناسان لەسەر ئەوە كۆیە كە هەر كەسێك میز، یان پیسایی یان با لە ڕێی ئاسایی خۆیانەوە (لە پێش یان لە پاش) هاتە دەرەوە ئەوە دەست نوێژ شكاوە.

2- **هاتنە دەرەوەی مەنی و وەدی و مەزی** :بە كۆرا (ئیجماع) ی شەرع ناسان هاتنە دەرەوەی هەر یەكێك لە مەنی و وەدی و مەزی دەستنوێژ دەشكێنێت.

3- **خەوێك بێ هۆشی دروست كردبێت**:ئەو بە لگانەی باس لە مەسەلەی خەوی دەستنوێژدار دەكەن كەمێك تێكەلاچویان تیادایە ،بۆیە شەرعناسان دەربارەیان زۆر بوە.. شەرعناسان بون بە دو پۆلی سەرەكی پۆلیكیان پێیان وایە خەوتن كاریگەری لەسەر دەستنوێژ نیە ، پۆلی دووەمیان پێیان وایە خەوتنەكە هۆكاری دەست نوێژشكانە .

4- **لە هۆش خۆ چون بە شێت بون یان سەرخۆشی یان بورانەوە**:ئەمانەهەموی بە كۆرا (ئیجماع) ی شەرعناسان دەستنوێژ دەشكێنێت.

5- **دەست دان لە عەورەت بە ڕوتی** : ڕای شەرعناسان لە مەسەلەی دەست دان لە زەكردا ، چوار پۆلن

پۆلی یەكەمیان :ئەوانەی گوتویانە دەست دان لە زەكەر دەست نوێژ ناشكێنێت ، ئەمەش ڕایئیمام ئەبو حەنیفەو ، قەولێكی ئیمام مالیكە كۆمەڵێك لە یاوەرانیەتی .

پۆلی دووەمیان : دەستدان لە زەكەر دەستنوێژ دەشكێنێت ئەمەش ڕای ئیمام شافعی و ، ئەحمەد و، ئیبنو حەزمە.

پۆلی سێیه‌میان : ده‌ستدان له‌ زه‌كه‌ری به‌ چێژه‌وه‌ ده‌ستنوێژ ده‌شكێنێت، ئه‌مه‌ش قه‌ولێكی ئیمام مالیكه‌و شێخی ئه‌لبانیش ئه‌مه‌یانی به‌ په‌سنتر داناوه‌ .

پۆلی چوارەم : ئه‌وانه‌ی گوتویانه‌ ده‌ستنوێژگرتنه‌وه‌ له‌ ده‌ستدان له‌ زه‌كه‌ر واجب نیه‌ : ئه‌مه‌ش ڕای ئیمام ئه‌حمه‌د و ئیبنو ته‌ یمییه‌ .

6- خواردنی گۆشتی حوشتر ده‌ست نوێژ ده‌شكێنێت : فه‌رموده‌ی پێغمبه‌ر ده‌فه‌رموێ(نعم،توضأ من لحوم الإبل)[23]

واتا (به‌ڵی ده‌ستنوێژ له‌ گۆشتی حوشتر بگره‌وه‌)

تێبینی له‌سه‌ر ده‌ستنوێژ له‌ به‌ركه‌وتنی ئافره‌ت ئایه‌ ده‌ست نوێژ ده‌شكێت ڕای شه‌رعناسان جیایه‌

یه‌كه‌م :ئه‌وانه‌ی وتویانه‌ هه‌ر پیاوێك ده‌ستی به‌ ڕوتی به‌ رخێزانی كه‌وت ، جگه‌ له‌ ددان و موی ده‌ستنوێژه‌كه‌ی ده‌شكێت ئه‌مه‌ ڕای ئیمام شافعییه‌و ئیمام ئیبنو حه‌زمیش لایه‌نگریه‌تی .

دووه‌م : ده‌ستنوێژ له‌ هاوسه‌ر ناشكێت : ئه‌مه‌ش مه‌زهه‌بی ئیمام ئه‌بو حه‌نیفه‌و ئیبنو ته‌ یمیه‌ش .

سێیه‌م : ده‌ست لێدان به‌ چێژه‌وه‌ ده‌ست نوێژ ده‌شكێنێت : ئه‌مه‌ش مه‌زهه‌بی ئیمام مالیك و ڕای به‌ ناوبانگی ئیمام ئه‌حمه‌ده‌.

ته‌یه‌مموم

پێناسه‌ی ته‌یه‌مموم :

. له‌ زمانه‌وانیدا : واتا مه‌به‌ست و ئاراسته‌ ..

. له‌ زاراوه‌یدا : ته‌یه‌مموم به‌ كارهێنانی صه‌عیده‌ (هه‌موو شتێكی پاكه‌ كه‌ له‌سه‌ر ڕووی زه‌وی هه‌یه‌ له‌ جیاتی ئاو بۆ ده‌ستنوێژو غوسل تا هه‌رچی ئه‌و دوانه‌ ڕێی پێ ده‌ده‌ن ئه‌میش ڕێی پێ بدات..

---

[23] - مسلم

ئاماده‌كردنی احمد عمر

تەیەمموم جائیزە بە بەڵگەی قورئان و سونەت و كۆرایە :

1- لە قورئاندا هاتوە خوای گەورە دەفەرموێت (فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ)[24]

واتا (ئەگەر ئاوتان دەست نەكەوت هەر بەوەی لەسەر زەمیندا بەرز بۆتەوە (لە خاك و خوێ و لم بەردو قسڵ و هتد) مەسحی دەم و چیاو دەستانی پێ بكەن

2- لە سوننەتدا : لە سونەتی پێغمبەر دا هاتوە وە ئیبنو قودامەی مەقدیسی دەڵی ئومەت لەسەر ئەوە كۆكن كە بە شێوەیەكی گشتی تەیەمموم جائیزە.

چۆنیەتی تەیەمموم كردن

یەكەم : ئەو شێوە تەیەممومەی یەكجار لە پی دەستەكانی بە صەعید دەكێشێت:

(هەردوو لە پی دەست، یەكجار بە صەعیدەكە دەكێشێت پاشان بەرزیان دەكاتەوە و فویان لێ دەكات ئینجا دەم و چاو دەستەكانی پێ مەسح دەكات) ئەمە مەزهەبی حەنبەلی و رای ئیبنو حەزمە كەرای كۆمەڵێكی سەلە فەو ئیبنو تەیمییەش پێی پەسنترینە..

ئەوەی ئەم بۆچونە بە هێز دەكات فەرمودەكەی لای سەیدنا عەماری كوڕی یاسرە خوا لێیان ڕازی بێت كە پێغمبەر خوا سەلامی خودای لەسەر بێت فەرموی (إنما كان يكفيك أن تصنع هكذا فضرب بكفه ضربة على الأرض ثم نفضها ثم مسح بهما وجهه وكفه بكفيه)[25]

واتە : هەر ئاوت بەس بو ، هەردوو دەستی دا بە زەویداو پاشان تەكاندی ئینجا مەسحی دەم و چاو دەستەكانی پێ كرد.

---

[24] - المائيدة /6
[25] - بوخاری، مسلم

دووەم : ئـەو شـێوەی دووجـار لـە پی دەسـتەكانی بـە صـەعید دەكێشـێت : (دەبێـت دوو جـار هـەردوو لـە پی دسـتەكانی بـدرێن بـە صـەعیدەكەدا یـەكێكیان بـۆ دەم و چـاو ئـەوی تریـان بـۆ دەسـتەكان كـە دەبێـت تـا ئەنیشـكەكان پـێ مەسـح بكـرێن) ئەمـەش مەزهـەبی حەنبـەلی مـالیكی و شـافعی و سـەوری و حەسەنی بەسریە بە لگەشیان ئەمەیە ..

فەرمودەكـەی لای ئیبنـو عومـەر خـوا لیێـان رازی بێـت كـە دەڵـێ پێغمبـەری خـوا سـەلامی خـودای لەسـەر بێـت فەرمویـەتی (التـيمم ضربتان ، ضربة للوجه ، وضربة لليدين الى المرفقين)[26]

واتـا (تەیـە ممـوم دوو زەربەیـە ، یـەكیكیان بـۆ مەسـحی دەم و چـاو بـەكار دێتـەوە ئـەوی تریـان بـۆ مەسـحی دەسـتەكان تـا ئەنیشكەكان)

بەتاڵبونەوەی تەیەمموم

هەرچـی شـتێك دەسـتنوێژ بشـكێنێت تەیـەمویش بـە تـاڵ دەكاتـەوە ئەمـە بەڵگـە نەویسـتە ، پێچـەوانەی لـە نـاو ئـەهلی ئیسلامدا نیە .....

وسلام عليكم ورحمه الله وبركاته

[26] ـ الحاكم